

Odlišné stanovisko JUDr. Ivany Janů k výroku nálezu Ústavního soudu

Podle ustanovení § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podávám toto odlišné stanovisko směřující proti výroky pod body I. až III., jakož i proti odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/09:

Nález dospívá k závěru, že § 220 odst. 3 o. s. ř. je v části, v níž umožňuje změnu usnesení soudu I. stupně o zamítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření, o jeho odmítnutí či o zastavení řízení, v rozporu s principem rovnosti účastníků řízení, a proto jej ruší. Domnívám se, že zrušení tohoto ustanovení nebylo na místě, neboť zajištění principu rovnosti zbraní lze docílit ústavně konformní interpretací současné právní úpravy. Na druhou stranu netvrdím, že právní úprava předběžných opatření a s ním souvisejících otázek v občanském soudním řádu je bezvadná, ale zastávám toliko stanovisko, že její část, jíž se zabývá tento náález, bylo možno vyložit ústavně souladně a nebylo nutno rušit § 220 odst. 3 o. s. ř., a to v souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu, vyjadřující princip priority ústavně konformní interpretace před derogací (viz např. Pl. ÚS 4/99: „Ústavní soud v řízení o zrušení zákonů nebo jiných právních předpisů vychází z principu priority ústavně konformní interpretace před derogací, dle něhož v situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy, a druhá je s nimi v rozporu, není dán důvod zrušení tohoto ustanovení. Při jeho aplikaci je úkolem všech státních orgánů interpretovat dané ustanovení ústavně konformním způsobem [viz nálezy ve věci sp. zn. Pl. ÚS 48/95 (ÚS, 5, 171) Pl. ÚS 5/96 (ÚS, 6, 203)]“).

Předběžné opatření je institutem, který se uplatňuje v situacích, v nichž nelze vyčkávat konce řízení, ale v nichž je zapotřebí ještě před rozhodnutím o věci samé přijmout určitá dočasná opatření, neboť jinak by hrozilo, že meritorní rozhodnutí, jímž bude řízení skončeno, již nebude mít pro řešení vztahu mezi účastníky reálný význam (v českém civilním procesu se vyvinul z někdejší úpravy zajišťovací exekuce a prozatímních opatření). Postup soudu vedoucí k vydání předběžného opatření – ať již před zahájením řízení nebo na základě § 102 o. s. ř. v jeho průběhu – je součástí civilního soudního řízení, a proto je na něj nutno vztáhnout požadavky plynoucí z práva na spravedlivý proces, včetně rovnosti zbraní, jehož se dovolává většinové stanovisko

O návrhu na nařízení předběžného opatření rozhodne předseda senátu (či senát; viz § 102 odst. 3 o. s. ř.) bez slyšení účastníků (§ 75c odst. 3 o. s. ř.), tzn. soud nejen že nenařídí jednání, k němuž by předvolával účastníky, ale ani účastníkům odlišným od navrhovatele nedoručí návrh s tím, aby se k němu mohli vyjádřit. O návrhu na nařízení předběžného opatření rozhodne soud pouze na základě údajů obsažených v návrhu, a to tak, že jej buď odmítne (pro vady bránící pokračování v řízení podle § 75a o. s. ř. nebo pro nesložení jistoty

podle § 75b o. s. ř.), řízení o něm zastaví (pro jeho zpětvzetí nebo pro nedostatek procesních podmínek), návrh zamítne (není-li důvodný), nebo předběžné opatření nařídí. Nařídí-li soud předběžné opatření, doručí usnesení nejen navrhovateli, ale i ostatním účastníkům, případně třetí osobě, které jím byla uložena povinnost; tyto osoby se mohou bránit odvoláním. Jestliže soud návrh na nařízení předběžného opatření zamítne, odmítne nebo řízení o něm zastaví, doručuje se usnesení v souladu s § 76g o. s. ř. pouze navrhovateli. Navrhovatel může proti takovému rozhodnutí brojit odvoláním. Úkony soudu I. stupně v odvolacím řízení upravuje § 208 a násl. o. s. ř. Z jeho § 210 odst. 1 vyplývá, že odvolání proti usnesením procesní povahy je soud povinen doručit těm účastníkům, jejichž práv a povinností se týkají, ledaže by to nebylo s ohledem na povahu věci vhodné a účelné. Většinové stanovisko – s odvoláním na „překvapivost z hlediska předvídatelnosti uložení předběžného opatření“ dovozuje, že „z povahy předběžného nařízení“ (zřejmě myšleno opatření) je postup podle § 210 odst. 1 o. s. ř. vyloučen, neboť by tím bylo fakticky znemožněno reálné dosažení ochrany procesních práv (bod 31).

Domnívám se, že takové pojetí není přesné a že příliš absolutizuje prvek překvapení při nařizování předběžného opatření. Ten je však důležitý pouze v případech, kde by osoba, již má být předběžným opatřením uložena povinnost, svým jednáním skutečně mohla účel předběžného opatření zmařit. Taková situace však v souzené věci nenastala. Jak je patrné z ústavní stížnosti a odůvodnění nálezu, obsahem předběžného opatření mělo být „uložení povinnosti zdržet se užívání blíže specifikovaných označení či provozu blíže specifikovaných internetových stránek“. Nevím, jak by mohl žalovaný zmařit účel předběžného opatření právě tohoto konkrétního obsahu, kdyby soud prvního stupně v odvolacím řízení postupoval podle § 210 odst. 1 o. s. ř. Úvahy o nezbytnosti prvku překvapivosti považuji v této věci za nepřiléhavé i z toho důvodu, že předběžné opatření bylo součástí žaloby. Jsem proto přesvědčena, že ani okolnosti případu ani povaha věci nevyklučovaly postup podle § 210 odst. 1 o. s. ř. S ohledem na princip rovnosti zbraní a kontradiktornosti proto měl soud I. stupně doručit odvolání v souladu s tímto ustanovením žalovanému (stěžovateli) a měl mu umožnit se k němu vyjádřit. Tím by také bylo realizováno jeho právo na právní slyšení.

Přirozeně nevylučuji, že se vyskytnou i takové situace, v nichž by doručení odvolání žalovanému mohlo zmařit účel sledovaný předběžným opatřením. V takovém případě sice nelze postupovat podle § 210 odst. 1 o. s. ř., avšak ani to neznamená, že by žalovaný byl zbaven účinných prostředků nápravy. Za takový prostředek považuji návrh na zrušení předběžného opatření podle § 77 odst. 2 o. s. ř. Většinové stanovisko mu tuto povahu upírá s odůvodněním, že „jakýkoliv podnět ve vztahu k soudu by nemohl docílit přezkoumání zákonnosti předběžného opatření v době jeho nařízení, neboť podle uvedeného ustanovení soud posuzuje aktuální trvání těchto podmínek, a nikoliv to, zda tyto podmínky byly dány v době nařízení“.

Jsem přesvědčena, že takto § 77 odst. 2 o. s. ř. interpretovat nelze a že ostatně ani tímto způsobem nikdy v praxi vykládán nebyl. Ke zrušení předběžného opatření totiž má soud přistoupit nejen tehdy, odpadnou-li důvody pro jeho nařízení, ale i tehdy, zjistí-li soud dodatečně, že takové důvody nebyly dány. Např. J. Rubeš k tomu konstatuje: „Předběžné opatření lze však zrušit i tehdy, objeví-li se dodatečně, že předpokládané důvody dány nejsou.“

Soud při nařízení předběžného opatření se totiž musel spokojit s osvědčením, z něhož vyplynula odůvodněnost potřeby nařídit předběžné opatření. Není proto vyloučeno, že později, anebo také při provádění důkazů ve věci samé, se zjistí, že předpoklady pro nařízení předběžného opatření dány nebyly (...)“ Rubeš, J. in Handl, V. – Rubeš, J. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. Praha: Panorama, 1985, s. 342. Shodně též autor in Rubeš, J. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Díl I. Praha: Orbis, 1972, s. 260. V současnosti obdobně Javůrková, N. in David, L. – Ištvanek, F. – Javůrková, N. – Kasíková, M. – Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 341, nebo Winterová, A. in Winterová, A. a kol. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. 2. Vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2005, s. 142; srov. též Drápal, L. in Bureš, J. – Drápal, L. – Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. I. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 320. Interpretuje-li se § 77 odst. 2 o. s. ř. ve shodě s tímto ustáleným výkladem – a nikoliv tak, jak jej nově a překvapivě vyložil většinový názor pléna – nevidím důvod, proč by návrh na zrušení předběžného opatření nemohl být považován za účinný prostředek nápravy.

Pro úplnost dodávám, že praktický rozdíl mezi návrhem na zrušení předběžného opatření nařízeného v odvolacím řízení na straně jedné a odvoláním proti usnesení o nařízení předběžného opatření soudem I. stupně na straně druhé, nebude pro žalovaného nijak dramatický. Nechám-li stranou zvláštní předběžná opatření podle § 76a a § 76b o. s. ř., je usnesení o nařízení předběžného opatření vykonatelné vyhlášením, případně doručením tomu, komu ukládá povinnost (§ 76d o. s. ř.). Vykonatelnost se neodvíjí od právní moci, a proto případné odvolání vykonatelnost předběžného opatření podle § 206 o. s. ř. neodkládá. Z tohoto hlediska není pozice žalovaného horší, může-li se bránit až návrhem na zrušení předběžného opatření. Navíc pokud by mu předběžným opatřením byla způsobena škoda nebo jiná újma, bude mít právo na její náhradu proti navrhovateli podle § 77a o.s.ř.

Na základě těchto úvah jsem přesvědčena, že nebyl důvod rušit § 220 odst. 3 o. s. ř. Účelem tohoto ustanovení bylo urychlit řízení omezením kasačního rozhodování odvolacího soudu na minimum případů tam, kde odvolání směřuje proti rozhodnutím procesní povahy. V této souvislosti podotýkám, že rychlost řízení je důležitou ústavní hodnotou a nelze ji nebrat v úvahu.

Kromě toho považuji za diskutabilní, zda vůbec zrušení tohoto ustanovení je způsobilé dosáhnout cíle, který nález sleduje. Většinové stanovisko patrně předpokládá, že výsledkem důvodného odvolání bude zrušení usnesení soudu I. stupně o odmítnutí či zamítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření nebo o zastavení odvolacího řízení (podle kterého ustanovení tak má odvolací soud rozhodnout, ovšem nález neříká). Kasační rozhodnutí odvolacího soudu bude zapotřebí doručit účastníkům. Zde zřejmě nález má za to, že – s ohledem na „překvapivost z hlediska předvídatelnosti uložení předběžného opatření“ – doručeno bude jenom navrhovateli. To považuji za diskutabilní, neboť § 76g o. s. ř. na doručování kasačního rozhodnutí odvolacího soudu zcela jistě nedopadá. Doručování v odvolacím řízení upravuje § 225 o. s. ř., jenž ale nijak neomezuje okruh osob, kterým se má doručovat. Lze proto dovozovat, že se bude doručovat všem účastníkům (viz § 74 odst. 2 o. s. ř.), a nejen navrhovateli předběžného opatření. Prvek překvapivosti, na němž stojí celé odůvodnění většinového nálezu, tím však zcela padá.

Lze tedy shrnout, že § 220 odst. 3 o. s. ř. nebylo nutno rušit, neboť platný občanský soudní řád nabízí dostatečné možnosti zajištění principu rovnosti účastníků řízení před zákonem, tak jak požaduje čl. 37 odst. 3 Listiny.

V Brně dne 19. ledna 2010

Ivana Janů